

*****

ПРИКЛАДНІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

*****

УДК 007:304:659

О. І. Обласова

АНТИЧНА РИТОРИКА ЯК ПРОТОФОРМА PR

На прикладі творчої спадщини найвідоміших античних риторів: школи софістів, Сократа, Платона, Аристотеля, Цицерона – розглянуто ранні форми й методи сфери зв'язків з громадськістю, впливу на людей, їх переконання у правильності висунутих думок. Паблік рилейшнз увібрав у себе різноманітні техніки й технології впливу, засоби, які доводили свою ефективність протягом багатьох століть, і ці принципи певною мірою застосовують і в сучасній практиці PR.

Ключові слова: паблік рилейшнз, антична риторика, протоформа PR.

I. Вступ

Останнє десятиліття ХХ ст. ознаменоване появою, формуванням і розвитком нового комунікаційного середовища, нових форм комунікаційного обміну в нашій країні. Сьогодні ми є свідками становлення системи активних публічних комунікацій, учасниками яких стають державні та суспільні інститути, громадяни як члени соціуму. Суспільство, в якому демократія та цивілізовані публічні комунікації перебувають у стадії розвитку, породжує новий вид соціальної діяльності – паблік рилейшнз (PR).

Досягнення згоди в соціумі вимагає не лише активу обміну інформацією, а й наявності такого важливого чинника, як уміння переконувати, впливати. Фактор переконання був і є рушійною силою паблік рилейшнз.

З метою переконання інших членів соціуму в правильності викладених думок сучасні практики цієї сфери нерідко користуються набутками, до яких тисячоліттями вдавалися державні й політичні діячі. Зазначимо, однак, що прийоми та засоби античної риторики вивчають не дуже активно. Так, нами було знайдено лише поодинокі праці, що опосередковано стосуються предмета нашого дослідження [див., напр.: 5; 6; 9], що є свідченням актуальності нашої розвідки.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідити творчість найяскравіших представників античних шкіл риторики як протоформи паблік рилейшнз.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: на прикладі найвідоміших античних риторів – школи софістів, Сократа, Платона, Аристотеля, Цицерона проаналізувати їх творчий спадок як ранньої форм PR; виокремити чинники, що сприяють підтвердженню висунутої гіпотези.

Об'єкт дослідження – риторичні здобутки софістів, Сократа, Платона, Аристотеля, Цицерона. Предмет – риторичні засоби й прийоми, застосовувані в античній риториці з метою переконання.

III. Результати

Антична риторика – один із різновидів переконувальної комунікації. Не випадково ще в давнину промови вождів або тих, хто прагнув ними стати, були сповнені високого красномовства, адже були підготовлені із застосуванням риторики (ораторського мистецтва) як одного з основних засобів переконання.

Комунікативний простір античного світу був представлений народними зборами (еклєсіями). Публічний дискурс формували всі суб'єкти суспільного життя: представники влади, політики і прості громадяни. Така форма взаємодії влади та народу давала змогу в гранично короткі терміни встановити зворотний зв'язок, дізнатися про думки й настрої городян. Протоформи сучасних соціальних технологій, на наш погляд, можна виявити в глибині історичних епох.

Велике значення в давнину мало слово як природний невимушений спосіб встановлення комунікації. Давньогрецькі вчені розглядали мистецтво ведення діалогу з позицій діалектичної бесіди й софістичного дискурсу. Публічні диспути, громадська полеміка викликали величезний інтерес і привертати увагу афінських громадян. Софісти майстерно користувалися словом, вважаючи його потужним засобом впливу на свідомість людей. Це підтверджує висловлювання софіста Горгія, який зауважував: "Слово є великий володар, який, володіючи дуже малим і зовсім непомітним тілом, робить пречудові справи. Бо воно може і страху нагнати, і сум знищити, і радість вселити, і

співчуття пробудити... А сила переконання, притаманна слову, і душу формує, як хоче, це має дізнатися... зі словесних змагань у народних зборах, в яких одна мова, майстерно складена, але така, що не відповідає істині, подобається народній масі і переконує її" [11].

Відомий філософ О. Лосев вважає, що лише софісти першими в Греції почали говорити про силу слова та побудували цілу теорію цієї сили. Хоча греки завжди були відомі як любителі дискусій, але тільки софісти почали говорити про силу слова цілком свідомо та систематично, створивши й необхідне теоретичне обґрунтування. Багато хто з них були дійсно віртуозами красного слова та на практиці використовували основи своєї теорії [8].

Слід, однак, зазначити, що ставлення до софістики й софістів було суперечливим. Якщо спочатку слово "софіст" мало позитивні конотації, означало людину талановиту, здатну проявити себе в якомусь виді діяльності, досвідчену в певному виді мистецтва. У кінці V ст. до н. е. софістами почали називати платних учителів красномовства й філософії, правил логічного мислення, прийомів доведення та спростування. Але згодом їх головною турботою стає добір і застосування різноманітних словесних та логічних вивертів, що сприяють досягненню перемоги в суперечці. Діалектику вони розглядали як мистецтво, за допомогою якого можна довести будь-яке твердження, яким би абсурдним те не було. Наприклад, стверджуючи, що людину неосвічену зробити освіченою – значить убити її, софіст міркував таким чином: "Ставши освіченою, вона вже не буде тим, чим була". Якщо софіста ловили на брехні, він викручувався приблизно так: "Хто бреше, говорить те, чого немає. Але того, чого немає, сказати не можна. Відповідно, ніхто не може брехати". Саме через це термін "софіст" із часом набув негативного забарвлення й синонімів "шарлатан", "фокусник". Безпринципність, віртуозність під час захисту протилежних поглядів викликали недовіру та ворожість.

Найважливішим "відкриттям" софістів у публічній комунікації стали положення про відносність істини й широке застосування словесних маніпуляцій. Софісти зробили величезний внесок у розвиток теорії і практики мови, розробивши правила складання монологу, ведення діалогу, полеміки, побудови доказів, але вони ж і порушували головний принцип публічної комунікації – достовірність передачі інформації. Представники цієї філософської школи розробили евристичні прийоми, засновані на логічних і мовних хитрощах. Саме софістів можна вважати першими спічрайтерами і творцями маніпулятивних способів впливу тексту на свідомість читачів і слухачів.

Давньогрецький філософ Сократ, що досконало володів діалектичним методом діало-

гу, відчайдушно боровся із софістами. Для нього діалектика була філософським мистецтвом вести бесіду, розмірковуванням, що мало на меті пошук істини. Філософ вважав, що діалектиком є той, хто вміє ставити питання й давати відповіді. Метод же софістів мав на меті будь-якою ціною досягти перемоги, активно заперечуючи альтернативну думку [3].

Сократ вважав, що риторика потрібна, оскільки істинна думка збереже свою силу й без риторичного переконання, а помилкова навіть за допомогою риторики не встоїть проти істини. За свідченням діалогів Платона, Сократ намагався чітко розмежувати поняття віри й знання софістичної риторики, котра, на його думку, часто спрямована на формування віри без знання. Філософ зауважував: "Перед усіма іншими мистецтвами ритор і риторика перебувають у такому ж виграшному становищі. Адже нічого не треба знати про саму справу, треба знайти лише якісь засоби переконання, щоб здаватися невігласам більшим знавцем, ніж ті, хто дійсно знає" [8]. Думки Сократа про риторику формують певний риторичний ідеал, відмінною рисою якого є постулати Істини і Добра, адже справжнім оратором можна вважати лише ту людину, яка чітко знає предмет мовлення і прагне вищого блага.

Крім того, Сократ значно розвинув практичні методи публічної полеміки, на якій ґрунтуються всі відомі бесіди. Сам термін "полеміка" в перекладі з грецької означає "війна", "військова справа". Мистецтво ведення суперечки називають еристикою. На той час вона була сферою застосування софістики. Полеміці та еристикі Сократ протиставляв діалектику – мистецтво ведення бесіди, метою якої, як уже зазначалось, було досягнення істинного знання.

Зазвичай Сократ починав свої бесіди з того, що за допомогою мистецьки складених питань заганяв супротивника в безвихідь. Предметом розмови часто виступали нескладні, на перший погляд, проблеми, в яких софісти вважали себе знавцями. Але в ході бесіди виявлялись суперечності в їх поглядах. Після цього Сократ підключав маєвтику, коли шляхом питань і відповідей співрозмовники намагались дійти істини.

Софісти також приділяли увагу мистецтву ставити питання й давати відповіді. Більш того, вони виділяли низку питань, будь-яка відповідь на які неминуче приводила в пастку (Наприклад: "Чи ти вже припинив бити свого батька?"). Відповідаючи на питання співрозмовника, софіст намагався не суперечити собі, а інших людей, навпаки, завести в безвихідь. Сократ же приходив до висновку, що не можна свідомо вводити в оману інших людей і під час обґрунтування своєї позиції слід виходити з того, що визнає співрозмовник.

Мислитель не залишив після себе писемних творів, оскільки провів життя в бесідах з різними представниками громадськості, був завідником вулиць, ринків, публічних зборів. Маючи величезний вплив на людей, Сократ пропонував до обговорення питання про те, що таке краса, дружба, любов, мудрість, і це змушувало кожного замислитись над природою життєвих цінностей під час рівноправного діалогу. Саме Сократ і його учні розробили основи діалогічної форми обговорення певного предмета й способи пошуку істини, заклавши фундамент функціональної ефективності демократичного діалогу. Серед таких основ – визнання унікальності кожного з партнерів і їх принципової рівності один перед одним; можливих розбіжностей та оригінальності поглядів; орієнтування кожної зі сторін на розуміння та активну інтерпретацію своєї думки іншою стороною; взаємозбагачення позицій учасників діалогу.

Сократ поклав початок публічного дискурсу, мета якого полягала в пошуку істини. Критикуючи софістів, Сократ виступив як автор оригінальної методики ведення дискусії (майєвтики), заснованої на діалозі, коли за допомогою майстерної постановки питань співрозмовники прагнуть знайти правдиві відповіді в гострій полеміці. Такий метод давав змогу отримати нові знання не в готовому вигляді, а шляхом спільних роздумів і всебічного обговорення актуальних тем.

На думку Платона – учня Сократа і вчителя Аристотеля, справжнє красномовство засноване на знанні істини. Пізнавши сутність речей, людина приходить до правильної думки про них, а пізнавши природу людських душ – має можливість прищепити свою думку слухачам. Платон вважав, що засоби управління людьми повинні бути не тільки доречними, а й широко відомими як тим, хто керує, так і тим, ким керують.

Невипадково Платон створив свої праці саме у формі діалогу, який встановлює справжнє значення й суть основних понять, поглядів і суджень. На думку мислителя, це особливо необхідно в державному управлінні, оскільки якщо оратор не знає, що таке добро, а що зло, виступить перед такими ж недосвідченими громадянами з метою їх переконати, буде розхвалювати зло, видаючи його за добро, і, врахувавши думку натовпу, переконає його зробити що-небудь погане замість гарного. І які ж плоди принесе згодом посів красномовства такого оратора; таке питання порушує мислитель.

Давньогрецький філософ Платон розвинув у своїх діалогах думку Сократа про марність софістичної риторики. Зокрема, цим питанням присвячено його праці “Горгій” та “Федр”. Софістичній риторичній Платон протиставляє справжнє красномовство, що ґрунтується на дійсному знанні і тому доступне

лише філософу. Крім того, у його творчості уже можна побачити осмислення риторичного трикутника: оратор – мовлення – аудиторія. Зокрема, у діалозі “Федр” зауважено, що для ратора, який впливає передусім на душу слухачів, важливе знання різновидів душі, тобто на порядок денний висуваються потреби цільової аудиторії повідомлення. По-друге, важливим також є знання якостей кожного з різновидів мовлення, їх вплив на певного слухача. По-третє, Платон пише і про доцільність, що стосується як моменту виступу перед аудиторією (оратор повинен знати, коли треба виступати, а коли краще втриматись), так і засобів підвищення впливу свого виступу (коли треба говорити коротко, коли слід викликати жалощі, спалахи гніву тощо). У тому, що стосується членування мовлення, то тут виділяється три частини: вступ, розповідь у вбудованим у неї свідченням, докази, правдиві висновки та підсумок. Головне, що повинен мати ритор, – це знання. Мистецтво пізнання складається, на думку Платона, з двох частин: уміння звести до спільної ідеї всі розрізнені поняття та вміння поділити їх на види. Таке мистецтво філософ називає діалектикою.

Таким чином, найважливішою думкою Платона, яка мала величезне значення для подальшого становлення риторики як теоретичної та практичної дисципліни, було те, що завдання оратора полягає не лише у її переконанні, тобто однобічному впливові на аудиторію, а й у пошукові істини.

Різнобічність внеску Аристотеля в риторичну частину сучасної аргументології дотепер вражає. У риторичній спадщині філософа проблеми красномовства посідали важливе місце. Разом з тим, значущою була тема переконання й аргументації. Для самого Аристотеля риторика, в першу чергу, була універсальною наукою про переконання, а в другу або навіть у третю – мистецтвом говорити красиво. Аристотель чітко розмежував два види переконання – вербальне, пов'язане з використанням розуму, і невербальне, базоване на фізичному насильстві. Факторами вербального переконання були етос, патос і логос риторичного процесу. Різновидами невербального переконання для Аристотеля були підкупи, катування тощо. Порівнюючи між собою вербальне й невербальне переконання, Аристотель явно віддавав свої симпатії першому, а саме, мистецтву аргументації.

У творах Аристотеля знайшли відображення всі найважливіші принципи, на яких ґрунтується доказовість, емоційно-психологічна й стилістична адекватність публічної мови. Можна сказати, що “Риторика” Аристотеля являє собою найбільш глибоке й систематичне дослідження найважливіших проблем ораторського мистецтва, особливо тих, які пов'язані з аргументацією.

Саме на "Риторичі" в античному світі сформувалася аристотелева традиція, що, на відміну від платонової, переносить центр ваги з діалогу на публічну мову: виступ на форумі, народних зборах, у судовому засіданні тощо. У зв'язку із цим значно розширилися й збагатилися прийоми та методи аргументації, а разом з ними – й можливості самої риторичі. Можна сказати, що Аристотель заклав фундамент риторичної системи, що стала класичною, і понад два з половиною тисячоліття була як зразком для навчання мистецтва публічної мови. Більше того, ідеї Аристотеля послужили основою для виникнення одного із сучасних напрямів у теорії аргументації, що його родоначальник, бельгійський філософ Х. Перельман, назвав "Новою риторикою". Це свідчить про те, що аристотелівська риторика орієнтувалася, насамперед, на логічні принципи переконання, що надавало їй міцних, надійних підстав і забезпечувало стрункістю й послідовністю у процесі аргументації.

Аристотель значно розширив сферу риторичі, порівняно з тодішнім поглядом на неї. Мова, на його думку, має загальний характер і може бути застосована в найрізноманітніших випадках. Риторика, як і діалектика, охоплює всі сфери людського життя. Нею користуються всі, вона однаково потрібна як у справах, що стосуються життєвих потреб окремої людини, так і в справах державної важливості: якщо людина починає схилити до чого-небудь іншу людину або відмовляє її від чогось, вона обов'язково, свідомо або несвідомо, вдається до риторичі. Аристотель визначає риторичу як здатність знаходити можливі способи переконання в кожному випадку. Звідси стає зрозуміло й мета: філософ хотів на підставі спостереження подати загальні форми ораторського мистецтва, указати, чим повинен керуватися оратор або взагалі всякий, хто бажає переконати когось у чомусь. Відповідно до цього, він розділив свою "Риторичу" на три частини: перша присвячена аналізу принципів, за допомогою яких оратор може спонукати слухачів або переконати їх не робити чогось, може хвалити або сварити. Друга частина говорить про ті особисті якості оратора, за допомогою яких він може викликати довіру в слухача й у такий спосіб вірніше досягти своєї мети, тобто вмотивувати або відмовити його. Третя частина стосується спеціальної, технічної, так би мовити, сторони риторичі: Аристотель говорить тут про ті способи, якими повинен користуватися оратор, і про композиційного мови.

Завдяки безлічі тонких психологічних зауважень щодо питання взаємодії оратора й середовища (наприклад, про значення гумору, пафосу, про вплив на молодих людей і на старих), завдяки прекрасному аналізу сили доказів, уживаних у мови, праця Аристотеля не втратила свого значення й для нашого часу та вплинула на весь подаль-

ший розвиток європейської риторичі: деякі з порушених Аристотелем питань могли б і тепер бути предметом наукового дослідження, причому, звичайно, повинен бути застосований той же самий емпіричний метод, яким користувався Аристотель.

Аналізуючи хитрощі софістів у творі "Про софістичні спростування", Аристотель озброїв своїх послідовників способами боротьби з вивертми й маніпуляціями. Він продовжив теоретичні дослідження, розпочаті Сократом і Платоном, вніс суттєві доповнення в теорію мови. Його "Риторика" – перша системна праця стосовно публічних комунікацій, як усних, так і письмових. Учений дав рекомендації щодо складання промов і письмових документів, текстів законів, договорів.

Найвищого розквіту античні форми зв'язків з громадськістю досягли в Стародавньому Римі, де не було демократії афінського зразка, але конституція гарантувала права народних зборів і щорічні вибори. Ряд ідей і висновків, що нагадують сучасне тлумачення громадської думки, можна зустріти в політичній лексиці Стародавнього Риму. Саме римлянам належить крилатий вислів "глас народу – глас божий". Уміння добре говорити, переконуючи та впливаючи на слухачів, називали в Стародавньому Римі "справжнім духовним дітищем демократії".

Саме римські оратори стали першими професіоналами у сфері публічної комунікації. Римляни, зокрема Юлій Цезар, були видатними майстрами техніки впливу на маси. Так, з ініціативи Юлія Цезаря, в I ст. до н. е. увійшли в ужиток так звані альбумси (лат. *album* – зошит, книга), що являли собою вкриті білою фарбою дерев'яні дошки, на яких римляни писали громадські оголошення. У містах стали регулярно чути голоси глашатаїв – спеціальних людей, які оголошували мешканцям останні вісті. З середини I століття до н. е. в Римі почали видаватися перші в Європі рукописні газети – "actadiurna" (щоденні відомості), які поширювали як новини, так і міські оголошення, повідомлення.

Основні риси публічного дискурсу республіканського Риму мали яскраво виражений прикладний характер. Тут не було місця софістичним дискусіям щодо "загальних місць" і інших марних з практичної точки зору вправам, хоча ораторське мистецтво й красномовство також використовували з метою створення бажаного впливу на громадськість.

Щоразу перед військовими битвами Юлій Цезар домагався народної підтримки за допомогою поширення спеціально підібраних звернень та проведення театралізованих вистав. Можна сказати, що сучасні засоби ведення психологічної війни, які особливо широко стали використовувати в XX і XXI ст., були розроблені ще за часів Давнього Риму.

Характерна риса публічного дискурсу Давнього Риму – професіоналізація його суб'єктів.

Саме римські оратори стали першими фахівцями у сфері публічної комунікації.

Один з найяскравіших представників тогочасного риторичного дискурсу – Марк Туллій Цицерон – залишив після себе чималу кількість промов та кілька теоретичних творів, присвячених ораторському мистецтву: “Про оратора”, “Брут”, “Оратор” тощо. Видатний давньоримський оратор вважав, що для красномовства необхідними є:

- природний талант;
- навички;
- знання.

При цьому перевагу він надавав третьому компоненту, оскільки першість належить освіченому оратору. Зокрема, свої ораторські успіхи він пов’язував не з талантом, а з освітою. Без знань, вважав він, немає справжнього красномовства. Цицерону належать також відомі слова про те, що багатство змісту породжує й багатство вираження. Якщо зміст значний, то він викликає природний блиск і в словах.

Цицерон удосконалив розробку риторичної техніки. Зокрема, у творі “Оратор” він характеризує методику роботи ідеального оратора таким чином: “що сказати”, “де сказати”, “як сказати”. “Що сказати” означає пошук матеріалу. Тут оратор, на думку Цицерона, має керуватись розумом. “Де сказати” означає композиційне впорядкування матеріалу. Тут римський оратор пропонує сильні аргументи ставити на початку та в кінці, а слабкі – посередині. “Як сказати” стосується способів виголошення й викладу. Щодо виголошення, то оратор, на думку Цицерона, повинен володіти голосом, жестами та виразом обличчя. Однак основним завданням оратора є словесне вираження (виклад). Саме в цьому пункті Цицерон вбачає схожість латинського “eloquens”. Він розробляє теорію трьох стилів. При виборі стилю оратор повинен керуватись доречністю. Взагалі ідеальний оратор, на його думку, вміє говорити про низьке – просто, про високе – красномовно, а про середнє – помірковано.

Він вважає, що саме в Римі настали часи для створення ідеального освіченого оратора, оратора-політика, який був би одночасно й філософом. Із цього приводу Цицерон пише, що у випадку, якщо йдеться про те, що насправді прекрасне, то пальма першості належить тому, хто і вчений, і красномовний. Якщо ми погодимось називати його і оратором, і філософом, то й сперечатися немає про що. Якщо ж ці два поняття розділити, то філософи опиняться нижче від ораторів, тому що досконалий оратор володіє всіма знаннями філософів, а філософ далеко не завжди володіє красномовством оратора; і дуже шкода, що філософи цим нехтують, бо воно, думається, могло б слугувати завершенню їх освіти.

Цицерон у працях з риторики особливе значення приділяв вивченню психології, ін-

тересів, смаків публіки. На його думку, завдання оратора – естетично тішити публіку, впливати на поведінку людей, вміти спонукати їх до активної діяльності. Першорядну увагу оратор приділяв технологіям спілкування. Головним завданням публічного виступу він вважав досягнення повного контакту з аудиторією, а найважливішою якістю мовця – вміння направляти емоції публіки в потрібному напрямі. Цицерон писав, про те, що право звертатися з промовою до народу і до “батьків” хай буде в консула, у претора, у глави народу, у начальника кінноти та в тієї особи, яку “батьки” призначають для того, щоб вона запропонувала консулів; трибуни ж, яких плебс обере для себе, хай також матимуть право звертатися до “батьків”; і вони ж хай вносять на розгляд плебсу те, що буде корисним, тобто ті пропозиції, які будуть обговорюватися перед народом або перед “батьками” та відрізнятимуться поміркованістю.

Основні сфери застосування інструментів комунікації в Римі – цивільне право і політика, де входження римських агентів публічної комунікації у сферу політики та в суспільне життя було досить значним. Більшість відомих римських ораторів практикувалися на форумі, багато з них були сенаторами й консулами. Корпус римських ораторів був досить великим, що свідчить про інтенсивність застосування інструментів публічної комунікації в соціальній системі Стародавнього Риму.

З переходом від республіки до імперії латинське красномовство повторило ту саму еволюцію, якої свого часу зазнало грецьке красномовство під час переходу від еллінських республік до елліністичних монархій. Значення політичного красномовства знизилось, а урочистого – зросло. Судове красномовство продовжувало процвітати. Римське право на цей час складається в систему. І тепер судові оратори прославляються вже як прокурори чи адвокати.

Антична риторика завжди оцінювала образ риторика з позицій моральності та етики. Однак Цицерон підкреслював, що не привід вважати “доброчесною людиною досвідчену в умінні говорити, оскільки красномовство сучасного політика не завжди є проявом моральності. Крім того, антична риторична етика не знала поняття “закулісна фігура”, “чорний піар”, не припускала, що комунікативний ризик коштує великих грошей.

Спотворення правил риторичного діалогу в “чорній риториці” можна спостерігати в небажанні слухати й чути іншого, в презумпції недовіри до опонента, нав’язуванні йому форми та ритму спілкування, небажанні вибрати повноцінну для обох сторін спільність.

IV. Висновки

Таким чином, у статті досліджено риторику Античного світу, представлену школою софістів, які першими створили теорію сили

слова та втілювали її на практиці, але з часом почали застосовувати мистецтво риторики для перемоги в суперечці будь-якою ціною й незважаючи на правдивість відстоюваних положень.

Сократ, що зробив значний внесок у філософську та риторичну спадщину людства, вважав, що оратором може бути лише той, хто досконало володіє знаннями про предмет мовлення й прагне вищого блага. Також філософ розвинув методику проведення публічних диспутів, вважаючи діалог способом виявлення істини.

Учень Сократа, Платон, дотримувався думки, що засоби маніпуляції громадською думкою мають бути відомі всім сторонам дискусії. Саме Платон осмислює риторичний трикутник оратор – мовлення – аудиторія.

Для Аристотеля значущою була тема переконання й аргументації, він розмежовував аргументацію вербальну, пов'язану з використанням розуму, і невербальну, що ґрунтується на фізичному насильстві. Аристотелева традиція переносить центр ваги з діалогу на публічну мову. Це спричинило розвиток і збагачення методів та прийомів аргументації, і, як наслідок, можливостей риторики. Філософ заклав фундамент риторичної системи, що протягом тисячоліть була зразком для навчання мистецтва публічної мови.

Першими професіоналами в галузі публічної комунікації до сьогодні вважають римських ораторів. Римський публічний дискурс мав ужитковий характер, тобто його використовували з метою впливу на громадську свідомість. Марк Туллій Цицерон є одним з найяскравіших представників римського риторичного дискурсу. Він удосконалив риторичну техніку, запропонувавши методику роботи оратора, вважав необхідним вивчати смаки публіки, естетично тішити її, впливати на її поведінку потрібним ораторові чином. При цьому оратор мав приділяти увагу технологіям спілкування, а завданням публічного виступу Цицерон вважав досягнення контакту зі слухачами. Найважливішою ж якістю мовця – вміння направляти емоції публіки в потрібному напрямі.

Розгляд ранніх форм і методів сфери зв'язків з громадськістю, впливу на людей, переконання їх допомагає глибше зрозуміти сучасний стан PR, шлях, пройдений ним у своєму розвитку. Історичний аналіз свідчить, що публік рилейшнз увібрав різноманітні техніки й технології впливу, засоби, які доводили свою ефективність протягом багатьох століть, і ці принципи тією чи іншою мірою застосовують у сучасній практиці PR. Відповідно, актуальним є питання подальшого детального дослідження протоформ PR.

Список використаної літератури

1. Александров Д. Риторика : учеб. пособ. / Дмитрий Александров. – Москва : Флинта : Наука, 2002. – 622 с.
2. Вандишев В. Риторика: Экскурс в историю вчень і понять : навч. посіб. / Валентин Вандишев. – Київ : Кондор, 2003, 2006. – 262 с.
3. Введенская Л. А. Культура и искусство речи. Современная риторика [Электронный ресурс] / Л. А. Введенская, Л. Г. Павлова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998 г. – 576 с. – Режим доступа: <http://pravouch.com/page/ritorikasud/ist/ist-23-idz-ax299-nf-15.html>.
4. Зарецкая Е. Риторика : Теория и практика речевой коммуникации / Елена Наумовна Зарецкая. – Москва : Дело, 1998. – 475 с.
5. Исторические предпосылки возникновения PublicRelations : лекция [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://5fan.ru/wievjob.php?id=7546>.
6. Казакова Т. В. Антична пражурналістика (місце та об'єм поняття) у Курсі "Зарубіжна журналістика" [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1340>.
7. Кохтев Н. Риторика / Н. Кохтев. – Москва : Просвещение, 1994. – 206 с.
8. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Софисты. Сократ. Платон [Электронный ресурс] / А. Лосев // История античной эстетики. – Москва : Искусство, 1969. – Т. II. – Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/lose002/index.htm>.
9. Мацько Л. І. Антична риторика як вихідна основа стилістики [Електронний ресурс] / Л. І. Мацько та ін. // Стилістика української мови : підручник. – Режим доступа: <http://litmisto.org.ua/?p=7161>.
10. Мацько Л. Риторика : навч. посіб. / Любов Мацько, Оксана Мацько. – Київ : Вища школа, 2003. – 310 с.
11. Ораторське мистецтво Стародавньої Греції [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://ua-referat.com/Ораторське_мистецтво_Стародавньої_Греції/.
12. Риторика : навч. посіб. / Семен Абрамович, Валеріан Молдован, Марія Чикарькова ; шеф-редактор В. С. Ковальський ; М-во освіти і науки України ; Чернівецький торг.-економ. ін-т. – Київ : Юрінком Інтер, 2002. – 415 с.
13. Сагач Г. Риторика : навч. посіб. для середн. і вищих навч. закл. / Галина Сагач ; КНУ ім. Т. Г. Шевченка. – Київ : Ін Юре, 2000. – 565 с.
14. Чибісова Н. Риторика : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Наталя Чибісова, Ольга Тарасова ; М-во освіти і науки України, Народна українська академія. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 227 с.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2015.

Обласова О. И. Античная риторика как протоформа PR

На примере творческого наследия самых известных античных риториков: школы софистов, Сократа, Платона, Аристотеля, Цицерона – рассматриваются ранние формы и методы сферы связей с общественностью, влияния на людей, их убеждения в правильности высказанных мыслей. Паблик рилейшнз впитал разнообразные техники и технологии влияния, средства, которые доказывали свою эффективность в течение многих веков. Эти принципы в той или иной степени применяются и в современной практике PR.

Ключевые слова: *паблик рилейшнз, античная риторика, протоформа PR.*

Oblasova O. Antique Rhetoric as PR Protoform

On the example of creative heritage of the most famous ancient rhetoricians – School Sophists, Socrates, Plato, Aristotle, Cicero the early forms and methods of public relations, influence people, their belief in the correctness of the views are considered.

The purpose of our investigation is to explore the creativity of the brightest representatives of the ancient schools of rhetoric as PR protoform; to analyze the creative legacy of the most famous ancient rhetoricians as an early form of PR; to determine the factors that contribute to confirmation of the hypothesis. Object of study: the rhetorical achievements of Sophists, Socrates, Plato, Aristotle, Cicero. Subject of the article: the rhetorical means and techniques used in ancient rhetoric for the purpose of persuasion.

Historically, the first who established power of the word theory and implement it in practice were the representatives of the school of the Sophists. A significant contribution to rhetorical thoughts did Socrates, who believed that the speaker may be the only one who has mastered the knowledge about the subject of speech and seeks the highest good. He developed the methodology of public debates organization. Plato believed that means of manipulating of public opinion should be known to all participants of debate. The topic of persuasion and argumentation was important for Aristotle. Philosopher laid the foundation of rhetorical system that for thousands of years was a model for learning of the art of public speech.

Roman orators are considered to be the first professionals in the field of public communication. Roman public discourse had applied character, i. e. it was used to influence the public consciousness.

The consideration of early forms and methods of public relations, the influence on people and their beliefs helps us to understand the current state of PR, the path that it traversed in its development. Historical analysis shows that public relations has incorporated a variety of technics and technologies that proved to be effective for many centuries, and these principles still are used in modern practice of PR.

Key words: *public relations, ancient rhetoric, PR protoform.*